

A nyelvtudomány néhány kérdéséhez

Válasz Je. Krasenyinnikova elvtársnőnek

Sztálin elvtárs cikke a Pravda július 4-i számában

A Pravda július 4-i száma Sztálin elvtárs nyelvtudományi cikkét közli „A nyelvtudomány néhány kérdéséhez” címmel. A Pravda megjegyzi, hogy a cikk a „Bolshevik” 12. számában jelent meg.

KRASZENYINNIKOVA
ELVTÁRSNŐ!

Válaszok az Ön kérdéseire.

1. Kérdés: Ön meggyőzően mutatja ki cikkében, hogy a nyelv sem nem alap, sem nem felépítmény. Megfelelne-e az igazságnak, ha azt tartanánk, hogy a nyelv olyan jelenség, amely az alapnak is, a felépítménynek is sajátja, vagy pedig helyesebb volna, ha azt tartanánk, hogy a nyelv közbülső jelenség?

Válasz: Természetesen a nyelvnek, mint társadalmi jelenségnek, sajátja az a minden társadalmi jelenségre, köztük az alapra és a felépítményre is jellemző közös vonás, hogy a társadalmat szolgálja, ugyanúgy mint minden más társadalmi jelenség, köztük az alap és a felépítmény is. De ezzel tulajdonképpen ki is merítettük azt a közös vonást, amely minden társadalmi jelenségre jellemző. A továbbiakban komoly különbségek kezdődnek a társadalmi jelenségek között.

Arról van szó, hogy a társadalmi jelenségeknek e közös vonáson kívül megvannak a maguk különleges sajátosságai, amelyek megkülönböztetik őket egymástól, amelyek mindennél fontosabbak a tudomány szempontjából. A felépítmény különleges sajátosságai abban rejlenek, hogy a felépítmény politikai, jogi, esztétikai és más eszmékkel szolgálja a társadalmat és létrehozza a társadalom számára a megfelelő politikai, jogi és egyéb intézményeket. Miben rejlenek már most a nyelv különleges sajátosságai, amelyek megkülönböztetik más társadalmi jelenségektől? Ezek a sajátosságok abban állnak, hogy a nyelv úgy szolgálja a társadalmat, mint az emberek érintkezésének eszköze, mint a gondolatok kiadásának eszköze a társadalomban, mint olyan eszköz, amely lehetővé teszi az embereknek, hogy megértsék egymást és megszervezzék a közös munkát az emberi tevékenység minden területén, a termelés területén éppúgy, mint a gazdasági viszonyok területén, a politika területén éppúgy, mint a kultúra területén, a társadalmi életben éppúgy, mint a mindennapi életben. Ezek a sajátosságok csakis a nyelvre jellemzők, éppen azért a nyelv önálló tudomány — a nyelvtudomány — tanulmányozásának tárgya. A nyelv e sajátosságai nélkül a nyelvtudomány elveszítené jogát az önálló létre.

Röviden: a nyelvet nem számíthatjuk sem az alapok, sem a felépítmények kategóriájához.

Nem számíthatjuk a nyelvet az alap és a felépítmény között álló „közbülső” jelenségek kategóriájához sem, minthogy ilyen „közbülső” jelenségek nincsenek.

De talán lehetséges lenne a nyelvet a társadalom termelőerőinek kategóriájához, mondjuk a munkaeszközök kategóriájához számítani? Valóban, a nyelv és a munkaeszközök között van bizonyos hasonlóság: a munkaeszközök, akárcsak a nyelv, sajátos közömbösséget tanúsítanak az osztályok irányában és egyaránt szolgálhatják a társadalom különböző osztályait, a régieket éppúgy, mint az újakat. Vajon ez a körülmény ad-e okot arra, hogy a nyelvet a munkaeszközök kategóriájához számítsuk? Nem, nem ad okot.

Egy időben N. J. Marr, amikor látta, hogy ez a tétele — „a nyelv felépítmény az alap” — ellenvetésekkel találkozott, elhatározta, hogy „átépíti magát” és kijelentette, hogy „a nyelv munkaeszköz”. Igaza volt-e N. J. Marr-nak, amikor a nyelvet a munkaeszközök kategóriájához számította? Nem, semmiesetre sem volt igaza.

A nyelv és a munkaeszközök között ugyanis az imént említett hasonlóságon kívül egyéb hasonlóság nincsen. Ehelyett azonban a nyelv és a munkaeszközök között gyökeres különbség van. Ez a különbség abban áll, hogy a munkaeszközök anyagi javakat termelnek, míg a nyelv semmit sem termel, mindössze szavakat „termel”. Pontosabban szólva: az emberek, ha van munkaeszközük, anyagi javakat tudnak termelni, de ugyanezek az emberek, ha van nyelvük de nincs munkaeszközük, nem tudnak anyagi javakat termelni. Nem nehéz megérteni, hogy ha a nyelv képes volna anyagi javakat termelni, a fecsegők lennének a világ leggazdagabb emberei.

2. Kérdés: Marx és Engels úgy határozzák meg a nyelvet, mint „a gondolat közvetlen valóságát”, mint „gyakorlati... valóságos tudatot”. „Eszmék — mondja Marx — nem léteznek a nyelvtől elszakítva”. Véleménye szerint milyen mértékben kell a nyelvtudománynak a nyelv értelmi oldalával, szemantikával, illetőleg történeti szemasiológiával (jelentésannál) és stilisztikával foglalkoznia, avagy egyedül a formának kell-e a nyelvtudomány tárgyának lennie?

Válasz: A szemantika (szemasiológia) a nyelvtudomány egyik fontos része. A szavak és kifejezések értelmi oldalának komoly jelentősége van a nyelv tanulmányozása terén. Ezért a szemantikának (szemasiológiának) méltó helyet kell biztosítani a nyelvtudományban.

A szemantika kérdéseinek feldolgozása és adatainak felhasználása során azonban semmiképpen sem szabad túlértékelni a szemantika jelentőségét, s még kevésbé szabad vele visszaélni. Néhány nyelvészre gondolok, akik a kellelténél jobban belemerültek a szemantikába és megvetően kezelik a nyelvet, mint „a gondolat közvetlen valóságát”, amely elválaszthatatlanul kapcsolódik egybe a gondolkodással, elszakítja a gondolkodást a nyelvtől és azt állítják, hogy a nyelv elavulóban van, hogy nyelv nélkül is meg lehet lenni.

Vegye alaposan szemügyre N. J. Marr következő szavait: „A nyelv csak annyiban létezik, amennyiben hangokban jelentkezik; a gondolat tevékenység megjelenési formája nélkül is végbemegy... A nyelv (a hangos nyelv) ma már azon az úton van, hogy átadja funkcióit új találmányoknak, melyek feltétlenül legyőzik a teret, a gondolkodás viszont felfelé halad a multban felhasználatlanul hagyott tartalékainak és új szerzeményeinek segítségével, s fel kell váltania és teljesen helyettesítenie kell a nyelvet. A jövő nyelve — a természeti anyagtól mentes technikai fejlődő gondolkodás. Semmiféle nyelv, még a hangos nyelv sem állhat meg előtte, amely mégiscsak kapcsolatban van a természeti szabályaival”. (Lásd: N. J. Marr Válogatott munkái.)

Ha ezt a „munka-mágikus” titkos beszédet lefordítjuk egyszerű nyelvre, arra az eredményre lehet jutni, hogy:

- N. J. Marr elszakítja a gondolkodást a nyelvtől;
- N. J. Marr úgy véli, hogy az emberek érintkezése nyelv nélkül is megvalósítható, magának „a természeti anyagtól” mentes gondolkodásnak, „a természet szabályaitól” mentes nyelvnek segítségével;
- N. J. Marr azzal, hogy elszakítja a gondolkodást a nyelvtől, „megszabadítja” a nyelvet „természeti anyagtól” — az idealizmus mocsarába süllyed.

Vannak, akik azt mondják, hogy a gondolatok az ember fejében előbb keletkeznek, semmint őket a beszédben kimondják, vagyis nyelvi anyag, nyelvi burok nélkül keletkeznek úgyszólván meztelen formában. Ez azonban egyáltalán nem igaz. Bármilyen gondolatok kelet-

keznek is az ember fejében, csak a nyelvi anyag alapján, a nyelvi meghatározások és mondatok alapján — fejlődhetnek és létezhetnek. Gondolatok, amelyek mentesek a nyelvi anyagtól, mentesek a nyelvi „természeti anyagtól” — nem léteznek. „A nyelv a gondolat közvetlen valósága” (Marx). A gondolatok realitása a nyelvben nyilvánul meg. Csak idealisták beszélhetnek olyan gondolkodásról, amely független a nyelv „természeti anyagtól”, csak idealisták beszélhetnek nyelvtőlküli gondolkodásról.

Röviden: a szemantika ártérítése és a szemantikával való visszaélés N. J. Marrt az idealizmus-hoz vezette el.

Következésképpen, ha megtisztítjuk a szemantikát (szemasiológiát) az olyanfajta túlzásoktól és visszaélésektől, mint amelyeket N. J. Marr és néhány „tanítványa” követett el, az nagy hasznára válhat a nyelvtudománynak.

3. Kérdés: Ön tökéletesen helyesen mondotta, hogy a burzsoáz és a proletár eszméi, képzeleti, szokásai és erkölcsi elvei egyenesen ellentétesek. Ezeknek a jelenségeknek osztályjellege feltétlenül visszatükröződött a nyelv szemantikai oldalán (olykor pedig a formáján — szó-tári készletén — is, amint az Ön cikke erre helyesen rámutat). Beszélhetünk-e a konkrét nyelvi anyag és elsősorban a nyelv értelmi oldalának elemzésénél a nyelvben kifejezett fogalmak osztályjellegéről, különösen azokban az esetekben, amikor nemcsak az ember gondolatának, hanem a valósághoz való viszonyának nyelvi kifejezéséről van szó, vagyis amikor különösen élesen tűnik ki az ember osztályhovatartozása?

Válasz: Röviden szólva, Ön azt akarja tudni, hatnak-e az osztályok a nyelvre, beviszik-e a nyelvbe sajátos szavakat és kifejezéseket és néha különbözőképpen értik ugyanazokat a szavakat és kifejezéseket. Ehhez nem fér kétség.

Ebből azonban nem következik az, hogy a sajátos szavaknak és kifejezéseknek éppúgy, mint a szemantikai különbségeknek komoly jelentőségük lehet az egységes nemzeti nyelv fejlődése szempontjából, hogy képesek gyengíteni a jelentőség, vagy megváltoztatni a jellegét.

Először is ilyen sajátos szó és kifejezés éppúgy, mint a szemantikában előforduló különbség olyan kevés van a nyelvben, hogy az egész nyelvi anyagnak alig egy százalékát képviselik. Következésképpen, a szavak és kifejezések, valamint szemantikájuk egész többi túlnyomó tömege közös a társadalom minden osztálya számára.

Másodszor, azokat a sajátos szavakat és kifejezéseket, amelyeknek osztály-árnyalatuk van a beszédben, nem valamilyen „osztály” nyelvtan szabályai szerint használják, hanem a valóságban nem létezik, hanem a létező és az egész nép által használt nyelv nyelvtani szabályai szerint.

Tehát a sajátos szavak és kifejezések, továbbá a nyelv szemantikájában előforduló különbségek ténye nem cáfolják, hanem ellenkezőleg, igazolják az egész nép által használt egységes nyelv létét és szükségességét.

4. Kérdés: Cikkében teljesen helyesen értékeli Marrt, mint a marxizmus vulgarizálóját. Azt jelenti-e ez, hogy a nyelvészeknek, köztük nekünk, fiataloknak is, el kell vetnünk Marr egész nyelvészeti örökségét, noha Marrnak mégiscsak sok értékes nyelvészeti tanulmánya van, (ezekről a vita során Csikobaba, Szansezjev elvtársak és mások írtak)? Átvehetjük-e — ha kritikailag közelünk Marrhoz — mégis azt, ami nála hasznos és értékes?

Válasz: Természetesen. N. J. Marr művei nemcsak hibákból állnak. N. J. Marr igen durva hibákat követett el, amikor eltorzított formában vitte be a nyelvészetbe a marxizmus elemeit, amikor önálló nyelvelméletet próbált alkotni. De vannak N. J. Marrnak egyes jó, tehetségesen megírt művei, amelyekben megfigyelve elméleti igényeiről, lelkiismeretesen és meg kell adni, hozzáértően tanulmányoz egyes nyelveket. Az ilyen művekben szép számmal lehet értékes és tanulsá-

gos dolgokat találni. Világos, hogy ezt az értéket és tanulságosat át kell venni N. J. Marrtól és fel kell használni.

5. Kérdés: Sok nyelvész a szovjet nyelvtudományban észlelhető pangás egyik okának a formalizmust tartja. Nagyon szeretnék tudni az Ön véleményét arról, hogy mi a formalizmus a nyelvtudományban és hogyan lehet leküzdeni?

Válasz: N. J. Marr és „tanítványai” formalizmussal vádolnak minden nyelvészt, aki nem osztja N. J. Marr „új tanát”. Ez természetesen komolytalanság és esztelenség.

N. J. Marr a nyelvtant üres „formaságnak”, azokat az embereket pedig, akik a nyelvtani szerkezetet a nyelv alapján tartották, formalistáknak tekintette. Ez már merő ostobaság.

Azt gondoltam, hogy az „új tan” szerzői azért fundáltak ki a „for-

malizmust”, hogy megkönnyítsék harcukat ellenfeleik ellen a nyelvtudományban.

A szovjet nyelvtudományban észlelhető pangás oka nem az N. J. Marr és „tanítványai” által kifundált „formalizmus”, hanem az arakcsjevi rendszer és az elméleti fogatékosságok a nyelvtudomány területén. Az arakcsjevi rendszert N. J. Marr „tanítványai” teremtették meg. Az elméleti zűrzavart N. J. Marr és legközelebbi fegyvertársai vitték be a nyelvtudományba. Hogy megszűnjék a pangás, egyiket is, másikat is fel kell számolni. E felkelyek eltávolítása meggyógyítja majd a szovjet nyelvtudományt, ki-vezeti a széles országútra és lehetővé teszi a szovjet nyelvtudomány-nak, hogy az első helyet foglalja el a világ nyelvtudományában.

1950 június 29.

I. SZTALIN.

Dél-Korea egyharmada felszabadult

A Reuter hírgyűnkörség dél-koreai tudósítója jelenti, hogy az Oszannál bevetett amerikai haderők 35 százaléka megsebesült vagy fogságba esett.

MacArthur tábornok tokiói főhadiszállása közli: Szavon-Oszan térségében tovább tart az észak-koreai hadsereg átkaroló akciója.

A Reuter Iroda és az Associated Press jelenti: MacArthur tábornok dél-koreai főhadiszállása közölte, hogy az észak-koreaiak 12–16 kilométert hatoltak előre és elfoglalták Pjongtaek városát.

Mc Artney, a Reuter Iroda dél-koreai tudósítója jelenti: az észak-koreai tüzéség és gyalogság csütörtökön hajnalban újabb támadást intézett és további 25 kilométerre szorították vissza az

amerikaiakat. Hajnalban Pjongtaeknél áttörték az amerikai fedezékeket 56 kilométerre délre. Szünetlő s megindultak a Szongvan és a Csonan felé vezető országúton.

Az AFP jelenti: Katonai megfigyelők szerint az amerikai egységek 48 óra alatt 35 kilométert vonultak vissza.

A Reuter, az AFP és az Associated Press, valamint az indiai rádió jelentése szerint az észak-koreai néphadsereg Dél-Korea területének egyharmadrészét felszabadította.

A lipcsei rádió a főngjangi rádió jelentésére hivatkozva közli, hogy Szavontól keletre a néphadsereg katonái a szerdai csata után az ellenség halottai között számos japán katonát és tisztet találtak.

Az ötórás kocsikirakás harci feladat

A szállítómunkások szakszervezetének felhívása

A Magyar Szállítási, Közlekedési és Segéd munkások Szakszervezete központi vezetősége a következő felhívással fordult a szállító, rakodó és dokkmunkásokhoz, valamint a raktárházi dolgozókhöz:

„A magyar dolgozó nép Pártunk, a Magyar Dolgozók Pártja vezetésével nagy eredményeket ért el a szocializmus építésében. Ötéves tervünk eddigi sikerei nyomán jelentősen megnőtt ipari termelésünk. Állami gazdaságaink, gépállomásaink, a termelőszövetkezeti csoportok, egész dolgozó parasztságunk jó munkája következtében pedig gabonatermésünk messze túlhaladja a tavalyit.

Ipari és mezőgazdasági termelésünk nagymértékű emelkedése megnövekedett feladatok elé állította egész közlekedésünket. A szállítás, az őszi csúcsgazdálkodás sikeres lebonyolítása érdekében a közlekedés, a szállítás dolgozóinak jó munkájától függ. A minisztertanács az aratás, cséplés és terménybegyűjtés végrehajtásáról szóló határozatában erre külön is felhívta a szállítómunkások szakszervezetének figyelmét.

A vasút dolgozóit július 1–2-án tartott országos üzemi értekezletükön megtárgyalták az őszi csúcsgazdálkodás sikeres lebonyolításának feladatait és határozatukban vállalták a háromnapos kocsiforduló megvalósítását.

A vasutasok országos üzemi értekezletének határozatát a magyar szállítómunkások örömmel és lelkesedéssel fogadták.

Szállító-, rakodó, dokkmunkások, raktárházi dolgozók! Bő természetű gyors betakarításának, az őszi csúcsgazdálkodás lebonyolításának nagy munkájából mi is ki akarjuk venni részünkét! A kocsikirakás idejének megrövidítésével is segítjük a vasút dolgozóit a háromnapos kocsiforduló feladatában. Valósítsuk meg az ötórás kocsikirakási időt. Ennek érdekében szélesítsük a szocialista munkaversenyt, szilárdítsuk meg és fejlesszük tovább az egyéni versenyben és a brigádmunkában eddig elért eredményeinket. Helyi csoportjaink jó munkabeosztással és szervezéssel segítsék a raktárházaknál jelentkező munkaerő-hiány meg-
szüntetését.

Elvtársak! Szaktársak! Ötéves tervünk további eredményéről, népünk kenyéréből, a béke magyarországi frontszakaszának erősítéséről van szó.

Ügyeljenek arra, hogy egyetlen szem gabona se vesszen kárba. Legyetek éberek, védjétek meg népünk kenyerét az ellenség minden kártevő ellenében szemben. Verjétek vissza az ellenség fondorlatos uszítását, vegyék fel a harcot a bércsalók, a munkafegyelem megbontói, a sorainkba beférkőző ellenséges ügynökök ellen.

Az ötórás kocsikirakás megvalósítása harci feladat. Előre a Párt útmutatása alapján az ötórás kocsikirakás és a háromnapos kocsiforduló megvalósításáért!

Nyugati „turisták” korlátozás nélkül utazhatnak Jugoszláviába

A Tito-klubb megszüntette az utazási korlátozásokat a nyugati útlemberek és „turisták” számára.

A moszkvai rádió műsorából

SZERDA, JULIUS 12.

Moszkva I. 21: Hangverseny Kievből.
Moszkva II. 16.50: Orosz dalok, 22.05: A rádiózenekar tarka estje.
Moszkva III. 20.40: Dal, tánc, muzsika.

CSÜTÖRTÖK, JULIUS 13.
Moszkva I. 21: Obuchova, Matlenyikova és Oborin-hangversenyek. — 22.05: Dal, tánc, muzsika! — 23: Keringők.
Moszkva II. 20.50: Kozlovskij, Dlugbek. Operett.

PÉNTEK, JULIUS 14.
Moszkva I. 20.45: Tarka művészt. — 22.35: Davidova, Lemesev és Richter-hangversenyek.
Moszkva II. 20.45: Műkedvelő zeneszerzők dalai. — 21.15: Szovjet szerzők keringői.

SZOMBAT, JULIUS 15.
Moszkva I. 21: Táncezen. — 23: Népszerű szimfonikus hangverseny.
Moszkva II. 16.50: Dal, tánc, muzsika! — 17.20: Kamarazene.

Július 10-én megkezdődnek az egyetemi felvételek

A kultuszminisztérium közli, hogy azok az érettségizettek, akik tovább akarnak tanulni, abban a középiskolában jelentkezzenek az igazgatónál, ahol tanulmányaikat befejezték. Azok a tanulók, akik régebben érettségiztek, a lakóhelyük legközelebbi középiskola igazgatójánál jelentkezhetnek. A felvételi vizsgák az egyetemeken és a főiskolákon július 17-én kezdődnek, kivétel a bölcsészeti és közgazdasági egyetem esti tagozata, ahol

július 10-től, valamint a gazdasági egyetem nappali tagozata és a budapesti tudományegyetem orvosi kara, ahol július 14-től kezdődnek a felvételek.

Minden jelentkező külön értesítést kap, hogy melyik időpontban jelenjen meg a felvételi bizottság előtt. Az esti tagozatokon és az állami műszaki főiskolán a késő délutáni órákban tartják a felvételi vizsgákat. Július 30-ig a felvétel mindenütt befejeződik.